[illegible] (महोदय)

[illegible]

[illegible]

[illegible] (१/३/२४) [illegible]

[illegible] '[illegible]' इति [illegible]

[illegible]

अपि च [illegible]

[illegible] न दोषः। प्रकृति प्रत्यय [illegible]

[illegible] प्रकृति-प्रत्यय [illegible]

इति दिक्।

[illegible]

शास्त्री द्वितीय खण्डस्य कृते (साहित्यम्)

'अमितः समितः प्राप्तैरुत्कर्षैर्हर्षद प्रभो !
अहितः सहितः साधु यशोभिरसतामसि ॥'
पद्येऽस्मिन् व्यङ्ग्यार्थ प्रतिपादनम् ।

अमितः समितः प्राप्तैरुत्कर्षैर्हर्षद प्रभो !
अहितः सहितः साधु यशोभिरसतामसि' ॥ इति

इदं शब्दशक्त्या विरोधाभासालङ्कारस्योदाहरणम् । हे हर्षद ! = शत्रु हर्ष खण्डक ! मित्र हर्षप्रापक प्रभो ! त्वं समितः = युद्धात् प्राप्तैरुत्कर्षैः = अतिशयैः विजयैश्च मानः ! अमितः = अपरिमितः, असतां = दुर्जनानां, अहितः = दण्डविधायकत्वेन शत्रुरसि ।

अत्र यः अमितः = मितरहितः स समितः = मित सहितः कथम् ? यश्च अहितः = हितरहितः स सहितः = हितसहितः कथमिति विरोधः । यत्र समितः = युद्धात्, प्राप्तैरुत्कर्षैः अमितः, तदा साधु यशोभिः सहितः असतां चाहितः इत्यर्थं करणेन निराक्रियते । विरोधाभासद्योतकाप्यादि शब्दाभावादत्र विरोधाभासोऽलङ्कारो व्यङ्ग्यः । इति ।

उपेन्द्र झा
7/[illegible]
स्ना० प्र० साहित्य
रा० उ० सं० महावि०
धुरगौला, पूर्णियाँ

शास्त्री प्रथम खण्डस्य कृते (साहित्यम्)

उपेन्द्र झा
7/6/21
शास्त्री प्रथम साहित्य
... वर्ष ...
... , पूर्णिया

मम्मटोक्त काव्य लक्षणे अनलङ्कृती पुनः
क्वापि पदस्य विश्लेषणं कृत्वा प्रतिपादनम्।

तददोषौ शब्दार्थौ सगुणावनलङ्कृती पुनः क्वापि।

उक्त काव्य लक्षणे 'अनलङ्कृती पुनः क्वापि' इति यदुक्तं तदपि न युक्तियुक्तम्। अस्यार्थः - सर्वत्र सालङ्कारौ क्वचिदस्फुटालङ्कारावपि शब्दार्थौ काव्यमिति। तत्र सालङ्कारशब्दार्थयोरपि काव्ये उत्कर्षाधायकत्वम् न तु स्वरूपाधायकत्वम्। यत्तु क्वचिदस्फुटालङ्कारत्वे उदाहृतम् —

'यः कौमारहरः स एव हि वरस्ता एव चैत्रक्षपा-
स्ते चोन्मीलितमालतीसुरभयः प्रौढाः कदम्बानिलाः।
सा चैवास्मि तथापि तत्र सुरतव्यापारलीलाविधौ
रेवारोधसि वेतसीतरुतले चेतः समुत्कण्ठते॥' इति।

तदनुचितम्। अत्र हि विभावना विशेषोक्ति मूलस्य सन्देह सङ्करालङ्कारस्य स्फुटत्वम्।

वस्तुतस्तु 'यः कौमारहरः' इत्यत्र न कश्चन स्फुटोऽलङ्कारः। कारणाभावे कार्योत्पत्तिरूपस्य विभावनाऽलङ्कारस्य न स्फुटता। यतः उत्कण्ठाया कारणानां भाव मुखेनैव वर्णनं न त्वभावमुखेन। एवं कारणस्थितेऽपि कार्यानुत्पत्तिरूपाया विशेषोक्तेरपि न स्फुटता। अर्थादत्र कारण कार्ययोरभाव-कथनस्य औचित्यस्य सत्वेऽपि तद्वाचके न आदितोऽनुपात्तत्वात्। यदि चेतोऽनुत्कण्ठितं नैव निबध्येत तदा विशेषोक्तेः स्फुटत्वं भवेत्। अत्र उभयोरस्फुटत्वेन तन्मूलक सन्देहसङ्करोऽपि अस्फुटं इति निर्विवादम्।

— इति